

QL
461
.R873
ENT

Kot. 13 fuzet 4

1906: apr.

QL
461
R873
ENT

Ent. Soc. Wash.

XIII. kötet. 1906.

Április

4. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra.

DR. BEDŐ ALBERT · BIRÓ LAJOS · DR. CHYZER KORNEL
DR. ENTZ GÉZA · MOCSÁRY SÁNDOR

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

A. AIGNER LAJOS ES CSIKI ERNŐ.

BUDAPEST, 1906

A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ES KIADÓHIVATALA
VIII., FŐHERCZEG SÁNDOR-UTCA 19

Megjelenik minden hónap első napján, július és augusztus havak kivételével
Előfizetési ára egész évre 8 kor.

Tartalom.

<i>A. Aigner Lajos</i> : Új magyar lepkealakok.	69
<i>Uhryk Tivadar</i> : Adalék Magyarország lepke-faunájához ...	74
<i>Csiki Ernő</i> : Magyarország szü-féléi. II. két ábrával.	76
<i>A. Aigner Lajos</i> : Magyarország pillangói XI.	80
<i>Czekehus Dániel dr.</i> : Adalék Erdély lepke-faunájához.	83

Különfélék.

A rovarok száanalomérzeke.	85
<i>D. E.</i> A rózsza bifurcatiójáról.	86
Megeszik-e a madarak a méheket?	86
Stephanitis Azaleae.	86
A M. Nemzeti Múzeum hangyagyűjteménye.	86
<i>Ulbrich Ede</i> : Madár mint lepkevadász.	87
<i>D. E.</i> : <i>Lycaena Icarus</i> és a pók.	87
<i>Ephestia Kühniella</i>	88

Irodalom.

Schilsky J., Die Käfer Europas. Ismerteti <i>Csiki Ernő</i>	88
Csiki Ernő: Magyarország bögérfaunája. I. 2. füzet.	88

A kir. magy. Természettudományi Társulat allattani szakosztálya minden hónap első péntekén (VIII. Eszterházy utca 16.) ülést tart. Vendégeket szívesen lát.

A budapesti entomologusok minden pénteken este a Muhr-féle vendéglőben (Kerepesi-út 44.) találkoznak.

Kedvezmény.

Az 1897., 1898., 1899., 1900., 1901., 1902., 1903., 1904. és 1905-iki teljes évfolyammal még szolgálhatunk. Új előfizetők feleáron kaphatják. Az előbbi kötetekből csak a II. kötet kapható, ára 6 kor. Az I. és III. kötetet készpénzen visszaváltjuk.

Az előfizetési összegek kiadóhivatalunkhoz (VIII, Fh. Sándor-utca 19.) czimzendők.

Új magyar lepkealakok.*)

Irta A. Aigner Lajos.

A lepkészetnek egyik legérdekesebb oldala a fajváltozatok tanulmányozása. Nem tekintve a mesterséges úton előállított eltéréseket, melyeknek a tudományra való fontossága ma talán még kellően meg sem ítéltető és méltányolható, már a szabad természetben előforduló fajváltozatok is rendkívül érdekesek arra nézve, ki ily jelentéktelennek látszó eltérések iránt érzékkel bír. Ámde azok tanulmányozása nemcsak érdekes, hanem a faj megítélésére fontos is.

A faj fogalma számos lepkealakot illetőleg eléggé ingadozó. Merő véletlenség volt, melyik alakot írták le törzsfaj gyanánt, mely mellett a többi, utólag felmerült alak kénytelen volt annak fajváltozataként szerepelni, illetőleg magát annak alárendelni. Így p. o. *Pieris Napi* L. és számos más fajnál az első ivadékot ismerték el törzsfajnak, viszont *Pieris Daphidice* L. és sok más fajnál a második ivadékot tekintették annak.

A rendszernek kritikai revíziója alkalmával, nézetem szerint, zsinórmértékül kellene venni azt, hogy kivétel nélkül a tavaszi ivadék tehintessék a törzsfajnak, mert miként az eltérések tanulmányozása tanúsítja, a legtöbb esetben ez az ivadék az állandó, kevésbé változó, míg a nyári ivadék sokkalta inkább hajlik az eltérésre. Ezt érthetővé teszi az a körülmény, hogy az előbbinek báb alakjában, többnyire csupán a téli hidegséggel kell megküzdenie, holott az utóbbi az időjárás különböző változásának van kitéve, a mely mind a hernyót, mind a bábót érheti.

De még valamely nemnek egyes fajai, s azok egymáshoz való viszonyára is fogunk esetleg nem lényegtelen következtetéseket vonhatni, hogyha egyszer végig tekinthetünk mindegyik faj variabilitásán, vagyis az eltérések azon körén, melyet az egyes fajok felmutathatnak.

*) Bemutatta szerző a K. M. Természettudományi Társulat állattani szakosztályának 1905. májusi ülésén.

Ez idő szerint a legtöbb lepkegyűjtő megelegszik azzal, hogy gyűjteménye magába foglalja az egyes fajok s azok elnevezett fajváltozatainak 1—2 példányát; vajon azok egyébként változnak-e és miként változnak, az iránt legtöbbször hiányzik az érzék. Örvendetes azonban, hogy folyton gyarapszik azok száma, kik a lepkeeltérések iránt érdeklődnek. Magam is közéjük tartozom.

Évek hosszú során, mióta egyáltalában foglalkozom a lepkekkel, az volt vezérlő elvem, hogy minden: szín, rajzolat vagy nagyság tekintetében eltérő példányt gyűjteményembe helyezzem. Így történt, hogy az évek folyamán az eltéréseknek nem egy érdekes sorozatát állítottam össze, mely az igényelt helyre s a ráfordított fáradságra nagyon is érdemes volt.

Ha immár, az anyagnak hosszú évi gyűjtése után hozzáfogok ahhoz, hogy emez eltérések kis részét névvel jelöljem, ebben nem az a kórságos divat vezérel, hogy nevemet mint „autor“ megörökítem, hanem tisztán az az óhaj, hogy megörögztsek oly alakokat, melyek az elkülönítésre valóban érdemesek, mindenesetre sokkal nagyobb mértékben, mint számos varietása az újabb „specialistáknak“, kik valamely fajnak 1—2 tuczat elérését egy lélekzet alatt elnevezik.

No, de nem akarok recriminálni, sőt inkább a vétkezőkkel vétkezni, s ennél fogva áttérek a birtokomban levő fajváltozatokra. Ezek a következők:

Aporia Crataegi L. ab. **Koyi** m. ♀. Ezt az igen érdekes fekete fajeltérést már korábban leírtam és rajzban is bemutattam (Rovartani Lapok VI. 1899. 17.), de azon alkalommal el nem neveztem, mivel rendkívüli jelenségnek tekintettem. Utólag azonban értesültem arról, hogy Karlsruheban **Daub M.** gyűjteményében is foglaltatik hasonló példány és **Bohatsch Ottó** közlése szerint **Machek** es. tanácsos **Bécs** környékén és újabban **Paternionban** (Karintiában) is fogott egy-egy ily példányt. Ennél fogva ezt az alakot, mely már nem tekinthető szerfölött nagy ritkaságnak, elnevezem, még pedig első hazai lepkésziünk *Koy Tóbiás* emlékére.

Orsova 1898. **Habetin J.** gyűjtése.

Melitaea Cinxia L. ab. **Horváthi** m. ♀. Egész felülete kormos fekete, a világos fakóbarna alapszín imitt-amott felbukkan ugyan, de majdnem csak a felső szárny szegélye előtt levő foltok sorában jut érvényre, a szegélyen álló pontok valamivel sötétebb barna színűek. Az alsó szárnyon alig tűnik fel a szemfoltok sora. Alsó lapja szabályos.

Isaszegh 1902. május 20. Átmeneti alakok Csepel szigetén is szoktak előfordulni. Ezt a feltünő alakot a kiváló Hemipterologus Dr. *Horváth Géza* tiszteletére nevezem el, a ki a lepidopterológiától sem áll távol.

Melitaea Cinxia L. ab. **Uhryki** m. ♀. Felső szárnya csaknem rajztalan, csak a szárny tövén s a tötéren áll néhány fekete folt, a szárny csúcsa felé apró fekete pecsét s a belső szegélyen fekete pont. Az alsó szárny töttere csaknem egészen fekete, csak az elülső szegély felé kissé világosabb, a szemfoltokat magába foglaló szalag igen széles. A szegély végig szélesen fekete. Alsó lapján a fekete rajz igen erőteljes.

Budapest, 1895. fogta dr. *Uhryk Nándor*, a kiről ezt az érdekes alakot el is neveztem.

Melitaea Cinxia L. ab. **Mocsáryi** m. ♂. Az előbbi alaknak ellentéte. A felső szárny összes rajzai egybefolynak és az egész fekete színezés a középtéren levő nagy foltta egyesül, a szárny töve is fekete; a szegélytéren csak néhány fekete folt mutatkozik. Alsó szárnya csaknem egészen fekete, csupán az elülső szegély felé látható némi barna rajz; a szemfoltokat magába foglaló szalag keskeny. A szegély végig szélesen fekete. Alsó lapján a fekete rajzolat igen erőteljes.

Nagy-Lévárd (Pozsony-m.) fogta Zahradka K. E. Ezt a szép alakot jeles Hymenopterologusunk *Mocsáry Sándor*-ról nevezem el, aki a lepkészet terén sem ismeretlen.

Melitaea Phoebe Knoch ab. **Geyeri** m. ♂. A felső szárny rajzolata igen megfogyott: a tötér rajza erőteljes, a középtéren azonban csupán az elülső szegélyen álló erőteljes kerek folt látható, a szegélytéren pedig az elülső és belső szegélyen a szabályos két fekete sávnak csupán eleje és vége mutatkozik. Az alsó szárny csaknem egészen fekete, csupán a szegély felé tűnik fel a megfogyott szalag, mely a szegélyholdak sorával csaknem összeolvad. Alsó lapján a tötér rajzolata igen erőteljes.

Szaár (Fejér-m.) 1902. május 29. Ezt az alakot, mely nagyjában megfelel a *M. Athalia* ab. *Corythalia* Hb.-nek, *Geyer G. Gyula* tiszteletére nevezem el, aki a felvidék lepke-faunájának felkutatásában érdemeket szerzett.

Melitaea Didyma O. ab. **Kempeleni** m. ♀. Mindkét szárny rajzolata szabálytalan nagyobb fekete foltokká olvad össze. A felső szárny szegélytere csaknem rajztalan, csupán a szalagszerű folt-sort jelezi néhány hosszukás apró folt. Az alsó szárnyon erőteljesebbek ezek a hosszukás foltok. A felső szárny alsó lapján az

összes fekete foltok, kivált a foltokban levők hosszúkásak; az alsó szárny tőterén igen erőteljes a fekete rajzolat.

Mátra-hegység 1898. fogta Dr. Uhryk Nándor. Ezt a szép alakot elhúnyt lepkészünk *Kempelen Radó* tiszteletére nevezem el, aki a Mátra faunájának felkutatása körül érdemeket szerzett.

Melitaea Didyma O. ab. **Fischeri** m. ♂ A felső szárny egész rajzolata a tőtéren levő néhány szabálytalan foltta zsugorodott össze, csupán az elülső szegélyen mutatkozik kerek folt s a szegély előtt homályos foltok sora. Az alsó szárny belső felét csaknem egészen ellepi a fekete szín, holott külső fele rajzotlan, csupán a szegélyfoltok láthatók. Alsó lapja különösen érdekes. A felső szárny, a felületbeli kerek folt s a tőtéren levő halványabb rajzon kívül teljesen rajzotlan, csupán a szegély mentén álló pontok láthatók, szintúgy mint az alsó szárnyon is. Az alsó szárny tőterén mutatkozik az alapszín, a rendesen több fekete petytyel, az egész közép- és szegélytér ellenben sárgás, csupán a szegély előtt vonul rajta át vörössárga csík.

Kassán fogta *Dr. Fischer Herminius* vezértörzsfőorvos, buzgó lepkész, kinek tiszteletére el is nevezem.

Argynnis Dia L. ab. **Hudáki** m. Ezen igen változó fajnak egyik nőtényén az alsó szárny tőtere, valamint a szárny külső fele kormos fekete, csak a keskeny középső szalag s a szegélyholdak sora mutatja az alapszínt.

Vinkovezén (Pozsega m.) fogta Koča György főerdész. *Hudák E. Ágost* elhúnyt szepesi lepkész emlékére nevezem el.

Melanargia Japygia Hbst. var. **Clotho** Hb. ab. **immaculata** m. Rajzolata igen gyöngé, alsó szárnyán a szemfoltok sora teljesen hiányzik vagy csak nyoma látszik, nemkülönben hiányzik a felső szárny csúcsán levő szemfolt.

Puszta-Peszéren fogtam néhány példányát.

Melanargia Galatea L. ab. **Franzenau** m. Az összes rajzolatok fölül is, alul is halvány fakó barna színt öltöttek.

Csepel-Sziget, Isaszegh. Ezt a feltűnő alakot *Franzenau József*-ről nevezem el, aki Erdély lepkefaunájának felkutatása körül egykoron nagy érdemeket szerzett.

Lycaena Bellargus Rott. ab. **Czekelii** m. ♂, égszín felülete kékesszürke színt öltött. Alsó lapján az alsó s árny szegélyfoltjai igen halvány színűek.

Puszta-Peszér 1898. júni. 12. Ezt az alakot érdemeket szerzett erdélyi lepkészünknek *Dr. Czekelius Dániel* nagyszombeni főorvosnak ajánlom.

Lycaena Bellargus Rott. ab. **parvipuncta** m. ♂, felülete szabályos, az alsó szárny szegélypontjainál fogva azonban hajlik a var. *punctifera* Obth.-hez. Felső szárnyának alsó lapjain hiányzik a többi szemfolt s ebben hasonlít a *L. Icarus* ab. *icarinus* Ser.-ra.

Budafok, 1904.

Lycaena Bellargus Rott. ab. **confluens** m. ♂, rendkívül kicsiny. Felülete szabályos. Igen sötét színű alsó lapján a felső szárny tövén levő foltot két folt, a középholdat pedig kettős folt helyettesíti, míg a 2. sejtben álló folt befelé ívszerűen meghosszabbodott, úgy mint *L. Icarus* ab. *arcuata* Weym.-nél; az alsó szárny 2. sejtjében levő folt is meghosszabbodott.

Orsova, 1898. jun. 29.

Hypogymna morio L. ab. **Nátlyi** m. ♂, törzsalakja egészen kormos fekete, csupán potrohának hátulso fele és lábai sárgásbarnák. Az eltérésnek színe fakó barna, amely szín a pikkelyzésre, a csápokra és lábakra is kiterjed, csupán tora és potrohának alapja fekete, de fakó barna finom szőrökkel sűrűn borított; rojtja világos fakó barna. A nőtény szintén világos színű.

Csepel-Szigetén olykor nem ritka. Bécs környékén is előfordul Bohatsch Ottó szerint. *Nátly József* multszázadi érdemes lepkész emlékére nevezem el.

Malacosoma neustria L. ab. **unicolor** m. Ezt a rajztalan alakot a jegyzékekben régóta említik ezen a néven, melyet immár az irodalomba is óhajtok bevezetni. Országszerte található.

Calophasia casta Bkh. ab. **Birói** m. A rendszerint fehér színű felső szárnyon a tótér fehéres szürke, a középtérnek kevésbé élesen elhatárolt fekete rajzolata igen kiterjedt s a szegélytérén elmosódva folytatódik, úgy, hogy csupán a szárny csúcsa felé, az elülső szegélyen mutatkozik az alapszín nagy folt alakjában. Az alsó szárny egészen szürke, a szegély felé fekete; az alsó szárny rojtja belső felében szürke.

Isaszegh 1902. május 25. Ezt a jellemző alakot *Biró Lajos*-ról nevezem el, aki Új-Guineában számos lepkét is gyűjtött.

Boarmia gemmaria Brahm. ab. **Rebeli** m. ♂. Mindkét szárnya kormos fekete, csupán a szegély előtt lefutó csipkés vonal fehér. Számos *Boarmia*-faj hajlik az elsötétedés felé. E tekintetben hasonlít a jelen eltérés a *B. repandata* ab. *nigricata* Fuchs, *B. roboraria* ab. *infuscata* Stgr., *B. crepuscularia* ab. *defessaria* Frr. és *B. consortaria* ab. *Humperti* Hump. eltérésekre.

Kassán fogta dr. Fischer Herminius vezértörzsfőorvos. Ezt az alakot dr. *Rebel H.* kitünő lepkésznek ajánlom.

Arctia Caja L. ab. **flava** m. Alsó szárnya élénk téglavörös helyett vöröses sárga színű, többnyire felső szárnya is gyéribb barna rajzú a törzsalaknál; potroha sárgás vörös.

Hazánkban ez az alak nem ritka. Az ab. *flava* név régóta használatos, ezennel az irodalomba is óhajtom bevezetni.

Arctia Hebe L. ab. **Wassi** m. ♀. Alsó szárnya, valamint potroha élénk barnás sárga, nemkülönben alsó lapján a felső szárny tőtere is.

Nezsider 1900. tenyésztette Schmidt Antal lepkész. Ezt a szép alakot buzgó lepkészünknek, gróf *Wass Béla*-nak ajánlom, a ki Erdély lepke-faunája körül érdemeket szerzett.

Zygaena carniolica Sc. ab. **Vángeli** m. A pettyek keret nélkül valók, potroha piros övet visel. Ellentéte a *Z. carniolica* var. *Berolinensis* Stgr.-nek, melynek potroha egészen fekete.

Verőcze, 1903. július közepén nem igen ritka. Ezt az alakot a „Rovartani Lapok“ egykori szerkesztőtársa Dr. *Vángel Jenő* után nevezem el, a ki a felvidéki lepke-fauna ismertetése körül érdemeket szerzett.

Végül hadd foglaljon itt helyet még néhány külföldi eltérés is.

Lycaena Damon Schiff. ab. **caeca** m. ♂. Alsó szárnyának alsó lapján hiányzik minden szemfolt.

Bécs környékén, Mödlingben, ez az alak Bohatsch Ottó szerint, nem igen ritka s aligha Magyarországon is található.

Chilades trochilus Fr. var. **grisea** m. A törzsalak sötétbarna, fonákja barnás. Jelen fajváltozat kisebb, szürkésbarna, csaknem szürke, alsó lapja világos szürke, csaknem fehér.

Czypus szigetén ez az alak úgy látszik helyettesíti a törzsfajt. Bordan István magyar lepkész 1900. június havában nagyobb számban gyűjtötte ott.

Thecla Ilicis Esp. var. **mauretanica** Stgr. ab. **Fontaineae** m. Ez az alak úgy viszonylik a var. *mauretanica*-hoz, mint az ab. *Cerri* Hb. a mi törzsfajunkhoz. A var. *mauretanica* kisebb a hazainál, fonákja sötét, csaknem egyszínű. Jelen eltérés körülbelül oly nagyságú, mint a mi *Ilicis*-ünk. Színezése fakó sötétbarna, ezt azonban nagyon háttérbe szorítja az a nagy fakó vöröses sárga folt, mely a szárny tövének, elülső és külső szegélyének kivételével a felső szárny egész felületét elfoglalja. As elég hosszú farknyújtványnyal ellátott alsó szárny szegélye felé többé-kevésbé ugyanazon színezés mutatkozik, mely azonban a szárny töve felé fokozatosan átmeleg az alap-

színbe. Fonákja csaknem egyszínű világos szürkésbarna, csak a szegély előtt lefutó fehéres vonal s a szárny zugában álló szemfolt látható némileg.

Miss *M. E. Fountaine* buzgó angol lepkésznő Algirban, Alaya al Hadad környékén 1904. június közepén számos példányát fogta ennek a neki ajánlott érdekes eltérésnek s azokból átengedett nekem is egynehányat.

Adatok Magyarország lepke-faunájához.

Irtva *Uhryk Tivadar*.

Néhány fajváltozatnak és eltérésnek szorosabb megfigyelésénél sikerült néhányának magyarországi honosságát megállapítanom. Amily nehéz európai új lepke-speciest felfedezni, ép oly könnyű az hiszem az ismert fajváltozatokra ráakadni. Ahol a faj előfordul, ott bizonyára fajváltozatai is előfordulnak. Hiszen a faj eltérései és változatai többnyire az időjárás s az abnormális táplálkozás folytán jönnek létre. És ha ez más országban vagy vidéken megtörténik, megeshetik nálunk is. Csakhogy mi ezen változatokat nem kísérik a kellő figyelemmel. Ha fogunk a rendestől eltérő állatot, helyet szorítunk neki a gyűjteményben és ezzel azután végeztünk. Ha azonban az irodalomban is utána néznénk, bizonyára jelentékenyen emelhetnők a magyarországi fajváltozatok-számát.

Az általam megfigyelt fajváltozatok a következők:

Caradrina quadripunctata v. *leucoptera* Thnbg. A rendesenél sötétebb, felső szárnya sötétszürke, rajza erősebb. Eddig csak a skandináviai felszigeten, Finnországban és az Uralhegységben találtak. Két példányom van; az egyiket 1903. aug. 20-ikán fogtam a Svábhegyen, a másik 1904. május 5-ikén talált bábbó kelt ki nálam.

Eublemma arcuina var. *argillacea* Tausch. Felső szárnya sárgásszürke, vagyis fakó színű és ennek folytán a harántos sáv kiemelkedik. Az alsó szárny világosabb. Déli Oroszországból Görögországból és Ázsiából volt eddig ismeretes. Egy hím példányt fogtam tavaly a Farkasvölgyben. Ugyancsak ezzel egyidejűleg fogtam v. *blanubala* Rbr. egy hím példányát is, melynek felső szárnya vörösesbarna. Ezt a fajváltozatot Bohatsch Ottó is fogta. (l. a Rovartani Lapok XI. kötetének 9. füzetében.)

Zygaena Scabiosae ab. *divisa* Stgr. A középső sáv két foltra oszlott. Solymáron fogtam 1903. jun. 25-ikén két példányt. Az egyik tipikus, a másiknál ellenben az alsó sáv teljesen ketté oszlott, a középső két folt pedig alig észrevehetőleg még összefügg, első pillantásra azonban öt foltúnak látszik. Eddig csak Dalmáciából ismertük.

Zygaena punctum v. *dystrepta* F. A foltok összefolytak, az egész felső szárny egyszínű piros. Orosz-, Görög-, Olaszországban és Kis-Ázsiában fordul elő. Dalmáciában is megfigyelték már, én a Svábhgyen fogtam.

Zygaena Achilleae v. *aragonensis* Stgr. A vörös foltok a rendesnél jóval nagyobbak és többé-kevésbé összefolynak. Spanyolország Arragonia nevű vidékéről volt eddig ismeretes. Tavaly fogtam a Rákosi erdőben egy példányt.

Zygaena Achilleae ab. *confluens*. A többi piros foltok a két középsővel összefolynak. Az én példányomnál, mely még 1888-ból származik, a felső három és az alsó két folt folyt össze.

Zygaena Melitoti var. *confusa* Stgr. A piros foltok többé-kevésbé összefolynak. A Staudinger-Rebel-féle catalogus Ázsia Ala Tau nevű hegységét említi termőhelyeként. 1903-ban egy példányt budapesti bából kaptam.

Csupán e néhány fajváltozat az, melyről megemlékezni akartam.

Magyarország szű-féléi.

Irta Csiki Ernő.

II.

A szű-félék, mint már láttuk, két családot alkotnak, ezeket a következőképen választhatjuk széjjel:

A családok meghatározó kulcsa:

A. A fej lefelé álló (hypognath), keskenyebb mint az előtor, a szemek harántosak és laposak. Az előtor háta felül kisebb-nagyobb fokban befedi a fejet, az előtor oldalán nincsen az első lábak felvételére szolgáló mélyedés. A lábfej első íze rövidebb mint a többi íz együttvéve.

1. család: **Ipidae.**

B. A fej vízszintesen álló, majdnem szélesebb mint az elő-

tor, a szemek kerekdedek és kiállóak. Az előtor háta elül egyenesen lenyesett, a fejet felül nem takarja be, az előtor oldalain az elülső czombok felvételére szolgáló mélyedés van. A lábfej első íze vékony és hosszú, legalább olyan hosszú, mint a többi íz együttvéve. --- ---

2. család: **Platypodidae.**

1. család: **IPIDAE.**

(*Bostrychidae*, *Scolytidae* auct.)

A fej keskenyebb mint az előtor és utóbbi által többé-kevésbé fedett. A felső állkapcsok erősek, a szemek hosszukások, harántosak és laposak. A csápok rövidek, többnyire térdesek, részei a tőíz és a gömbösen végződő rövid csápostor. Az előtor háta olyan széles mint a szárnyfedők, felülete egyenletesen pontozott. A szárnyak gyengébbek. A czombok összenyomottak, a lábszár hosszabb, mint a lábfej, a külső széle fogazott vagy tüskés és csak ritkán ép. A lábfej ál-ötízes, az első íz rövidebb, mint a többi együttvéve, a negyedik igénytelen. visszafejlődött, a karomízen két kampószerű karom van. A potroh hasoldalán öt lemezt számlálhatunk, ezek közül az első kettő összenőtt.

Az Ipidák négy nemzetségre oszthatók, némely szerző szerint azonban csak háromra, a menyiben a *Hylesinini* és *Hylastini* nemzetségek jogosultságát nem ismerik el és azokat együvé-tartozóknak mondják.

A nemzetségek meghatározó kulcsa:

1. Az előtor háta oldalt ormosan szegélyezett; a szárnyfedők a csúcson vízszintesen végződnek, az első lábszár külső éle sima, külső sarka a csúcson kampószerűen befelé hajló. --- --- --- --- --- --- 1. **Eccoptogastrini.**
  - Az előtor háta oldalt nem szegélyezett; a szárnyfedők a csúcson meredeken lefelé hajlottak, az első lábszár külső széle fogazott vagy legalább a végén egy kifelé irányult foggal fegyverzett --- --- --- --- --- --- 2.
2. A szárnyfedők tövének széle rovátkolt vagy felhajló és fogazott --- --- --- --- --- --- 2. **Hylesinini.**
  - A szárnyfedők tövének széle ormos, nem rovátkolt, sem fogazott --- --- --- --- --- --- 3.
3. Az előtor háta pontozott. A harmadik lábfejiz többnyire kétkaréjú. --- --- --- --- --- --- 3. **Hylastini.**
  - Az előtor háta elül szemeskézett vagy dudorkás. A harmadik lábfejiz mindig hengeres. --- --- --- --- --- --- 4. **Ipini.**

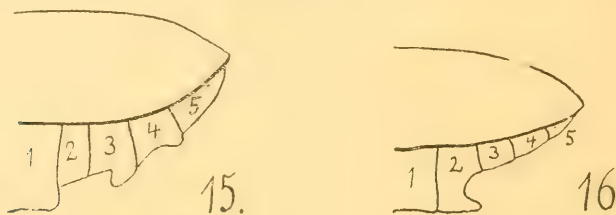
1. nemzetség: **Eccoptogastrini**

(Scolytini)

Az előtor háta oldalt majdnem az elülső széléig ormosan szegélyezett. A paizsoeska mélyen fekvő, de tisztán kivehető. A szárnyfedők a csúcson vízszintesek, lemettszettek. A potróh haslemezei a mellvégtől a csúcs felé lejtősek, azaz oldalról nézve emelkedők. A csápok a szemek előtt erednek, nem térdesek, rövid töizzel. A lábszár külső széle nem fogazott, a csúcson előreálló kampóval, a harmadik lábfejíz szélesebb, mint a második, két-karéjos. A mellvég hátsó oldallemezei jól láthatók.

Az ide tartozó fajok a lombos fákat lakják, ezeknek külső fakelméjében, a fafehérjében élnek.

Az *Eccoptogastrini* nemzetséget faunaterületünkben egyetlen egy nem (*Eccoptogaster*) képviseli.

15. rajz. *Eccoptogaster Ratzeburgi* Jans. és 16. rajz. *E. multistriatus* Marsh. potróhá, az 1—5. haslemezzel.

1. nem : **Eccoptogaster** Herbst.

(Scolytus Geoffr., auct.)

A csápостor hétizes, a csápbunkó ennél hosszabb, nagy és pikkelyes. A szemek hosszukások, keskenyek, elül alig öblösek. Az elülső csipők egymástól nem oly távol fekvők, mint a hátsó csipők, a lábszár külső széle sima, nem fogazott, az elülső láb-szárak görbültek. A mellvég hátsó oldallemezei szélesek. A test fénylő, többnyire csupasz, az előtor háta sokszor sötétebb színű mint a szárnyfedők.

A fajok meghatározó kulcsa:

1. A második haslemez közepén nincs kiemelkedő dudorodás vagy tüske (15. rajz) ... .. 2.
- A második haslemez közepén dudorodás vagy tüskeszerű fogacska emelkedik ki (16. rajz). ... .. 11. **multistriatus**
2. A homlokon egy többé-kevésbé éles hosszanti él emelkedik ki. ... .. 1. **Ratzeburgi**
- A homlok laposan domborodó, kiemelkedő hosszanti él nélkül ... .. 3.

3. A homlok közepe nem hosszú sárga szőröktől molyhos, oldalt hosszú szőrök nélkül. --- --- --- --- 2. **scolytus**
- A homlok vékony és hosszú szőrökkel fedett, a középén nem molyhos --- --- --- --- --- --- --- --- 4.
4. A szárnyfedők köztereckéi sorokban pontozottak és még a varrat mellett sem ránczoltak vagy harántul karzoltak --- --- --- --- --- --- --- --- 5.
- A szárnyfedők sűrű sorokban pontozottak és különösen a varrat mellett erősebben rézsutosan karzoltak vagy ránczoltak --- --- --- --- --- --- --- --- 8.
5. A második haslemez függőleges, a has a véglemez felé tehát erős ívben emelkedik --- --- --- --- --- --- --- --- 6.
- A második haslemez lejtős, a has a véglemez felé tehát egyenes vonalban emelkedik --- --- --- --- --- --- --- --- 7.
6. A szárnyfedők sötétszínűek, a varrat a szárnyfedők közepéig benyomott, a köztereckék pontsorai felette finomak.
3. **laevis**
- A szárnyfedők rozsdavörösek, a varrat csak elül benyomott, a köztereckék pontsorai majdnem oly erősek mint a rovátkák pontjai. --- --- --- --- --- --- --- --- 4. **pygmaeus**
7. Az előtor háta oldalt szétszórtan és finoman, a középén még finomabban pontozott. A szárnyfedők csúcshegélyének felső éle sima, az alsó rovátkos. --- --- --- --- --- --- --- --- 5. **pruni**
- Az előtor háta oldalt és elül sűrűn és erőteljesen, a középén szétszórtabban és finomabban pontozott. A szárnyfedők csúcshegélyének felső és alsó éle rovátkos. --- --- --- --- --- --- --- ---
6. **carpini**
8. A szárnyfedők csúcshegélye csak oldalt rovátkos, a varrat felé sima. --- --- --- --- --- --- --- --- 7. **intricatus**
- A szárnyfedők csúcshegélye egészében finoman fogacs-kázott vagy erősen rovátkos --- --- --- --- --- --- --- --- 9.
9. A második haslemez függőleges, a has a csúcs felé meredeken görbülve emelkedik --- --- --- --- --- --- --- --- 8. **aceris**
- A második haslemez lejtős, a has ívesen emelkedik a csúcs felé --- --- --- --- --- --- --- --- 10.
10. Az előtor hátának pontjai kerek. --- --- --- --- --- --- --- --- 9. **amygdali**
- Az előtor hátának pontjai elül és kétoldalt hosszukások és többnyire ránczokba folynak össze. --- --- --- --- --- --- --- --- 10. **rugulosus**

Magyarország pillangói.

Irta A. Aigner Lajos.

XI.

3. *Apatura Ilia* Schiff.¹⁾

(Schiffermiller & Denis), System. Verz. d. Schmetterl. der Wiener Gegend p. 172, 171 not. (1776); Hübner; Samml. europ. Schmetterl. Pap. fig. 115—6, 809—10; *Iris* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. tab. 11. fig. 2; tab. 37. fig. 1.

A szárnyak sötét barna színűek, a híméi ibolyás kék tünettel. A felső szárny csücsán és közepén fehér foltok állanak; az alsó szárnyon fehér vagy (eltéréseken) sárga szalag van, mely lefelé keskenyedő, belül öblözött, fogas kiszögellés nélkül. A felső szárny rőt keretű szeme mindig tisztán látható. Az alsó szárnyon alul nincsen meg az előbbi faj vörös barna színezése és fehér szalagja; a külső szegély kékes szürke. Kifeszitve 60—75 mm.

Hazánkban országszerte található, sőt Magyarországon valószínűleg épen úgy mint Dél-Franciaország és Tirolban 2 ivadékban, t. i. május-júniusban és augusztus-szeptemberben. Többnyire ritka, helyenkint gyakori; nedves réteken nyárfák körül szokott röpködni s ugyanúgy fogható mint az előbbi faj. Mindenütt igen variáló, Eperjesen a következő alakokban figyelték meg: 1. ♂, baloldalt ibolyás, jobboldalt kék tünettel; 2. ♂, számtalan fekete ponttal behintve; 3. ♂, melynek rozsdaszínű szegélysávja a felső szárny szemfoltjánál kezdődve, az alsó szárnyon folytatódik, és melyen minden sejtben egy-egy szem mutatkozik; 4. ♂, melyen a középső szalag a felső szárnyon egészen, az alsó szárnyon pedig csak annak alsó felébe hiányzik.

Az ab. *Iliades* Mitis,²⁾ melyen a szalagok- és szemfoltoknak nyoma sem látszik, csupán 2, olykor 4 fehér apicalis petty tűnik elé, némelykor azonban észrevehető az alsó szárny szemfoltja is: a törzsfajhoz úgy viszonylik mint az ab. *Jole* az *Iris*-hez. Csak Novákon (Nyitra m.) és Eperjesen találták, a hol átmeneti alakjai is előfordulnak, úgymint: 1. alsó lapja olyan mint a *Clytie*-é; 2. a felső szárnyon nincsen szemfolt s a szalag helyett csak szetfolyó apró, az alsó szárnyon valamivel nagyobb sárga foltok vannak.

1) *Ilia*: Romulus és Remus anyja.

2) *Ilia* utóda.

A törzsfajt helyenkint kiszorítja az ab. et var. *Clytie*-Schiff.¹⁾ melyen a világos szalagok és foltok okersárgák, kivéve: az apicalis három pettyet, mely fehér marad, az elülső szegélyen tő felől pedig rótszínű folt mutatkozik.

Szintoly változó mint törzsfaja; p. o. Eperjesen Dahlström Gyula következő eltéréseket figyelte meg: 1. ♂, számos fekete ponttal behintve; 2. ♂, fehér középső szalaggal és pettyekkel. Ugyanaz hermaphroditát is fogott, mely bal oldalt a hím, jobb oldalt a nőstény rajzolatát és színét mutatja.

A *Clytie*-nek oly példányai, melyeken a középszalag csaknem teljesen elenyészett és többnyire csak 2—3 fehér apicalis petty jelentkezik, az ab. *astasioides* Stgr.-hez²⁾ tartoznak és *Clytie*-hez úgy viszonylanak, mint a *Jole* az *Iris*-hez és az *Iliades* az *Iliához*. (Eperjesen).

A *Clytie*-nél jóval világosabb színezésű a var. *rubescens* Esp.³⁾ = var. *dilutior* Stgr.⁴⁾, melyen a rőt szín az uralkodó. Egyik eperjesi példányon csupán a felső szárny szemfoltjánál s az alsó szárny szegélybeli holdjainál mutatkozik sötétebb szalag, egyébként egész felülete többé-kevésbé egybefolyó sárgás barna színt mutat. Más eperjesi hím példányon a rőt alapszínből csupán a felső szárny 4. tőbeli pettye és szeme, valamint az alsó szárny holdacskaiknak sora tűnik ki; ezek a rajzok feketék és környezetük valamivel sötétebb a szárnyak többi részénél. Kúnfélegyházán és Marillán is megfigyelték.

Még ennél az alaknál is világosabb színű a var. *Eos* Rossi⁵⁾ Alapszíne inkább zsemlyeszínű, középső szalagja pedig esont. színű, csupán apicalis pettyei fehérek; ellenben valamivel sötétebb mindkét szárnynak tőtere; a felső szárny szeme és 4. tőbeli pettye, valamint az alsó szárny foltosora pedig barnára hajlik. Megfigyelték Aradon, Eperjesen és Kúnfélegyházán. A törzsfajnákéibb s a *Clytie*-hez közel áll a var. *Metis* Frr.⁶⁾, melyen az alsó szárny belső zugán álló szem teljesen hiányzik vagy ponttá zsugorodik. Budapest, Pécs, Felső-Lövő, Eperjes, Titel és Vukovár környékén figyelték meg és kivált a Tisza mentén és Szerém megyében lép fel helyi fajtaként; az utóbbi helyen Anker L.

1) Tengeri nimfa neve.

2) Az *Astasia*-hoz, *Clytie* synonymjéhez, hasonló.

3) A vöröses.

4) A világos.

5) A hajnal istennője.

6) Az eszélyesség istennője.

jegyzetei szerint 4 ivadékban, nyáron 3 hétről 3 hétre újonnan jelentkezik és többnyire magasán ül a fűzfákon. Ugyanaz feljegyezte, hogy Dél-Magyarországon (a „Bánság“-ban) valamelyes helyi alak is tenyészik, melyet var. *valesina*-nak nevezett el. Ez bizonyára a var. *Bunea* H. S.¹⁾ melynek alapszíne a szürkés sárga felé hajlik.

A *Metis*-t Spuler önálló fajnak tekinti, de a felhozott jellemek nem eléggé határozottak; ennél fogva czélszerűnek látszik, azt ezentúl is az *Ilia* fajváltozatának tekintenünk, mindaddig, míg felfedezendő hernyója alapján határozott különbséget megállapíthatunk.

Az *Ilia* hernyója az *Iris*-éhez igen hasonló, de szennyesebb zöld, 40–50 mm. hosszú. Kitelelve májusig nyár- és fűzfákon él, úgy mint: *Populus tremula*, *dilatata*, *canescens* és *pyramideán*, (nyárfa), *Salix caprea*, *viminalis* és *rosmarinifolián* (fűzfa). *Bábja* fehéres zöld.

Előfordul az összes szomszédországokban, még pedig: A.-Ausztria V–VIII., F.-Ausztria és Szilézia VI–VII., Cseh- és Morvaország VII., Galiczia VI–VII., Bukovina és Románia VI–VIII., Bulgária V., Salzburg és Karinthia VI–VII. *Elterjedési köre*: Finnországtól Liguriáig (62–43°) és Páristól Japánig (20–160°).

II. alcsalád. **Nymphalinae.**

A csáp fokozatosan megvastagódott; a tapogató tagolt, különböző hosszúságú; a felső szárny háromszögű, az alsó szárny lekerekített; többnyire élénk színezésű. A *hernyó* hengeres, tüskékkel vagy áltüskékkel borított. A *báb* szögletes, gyakran fémes foltokkal; szabadon függő.

1. Mindkét szárny középsejtje nyitott 2
Csak az alsó szárny középsejtje nyitott; a szárnyak feketésbarnák, fehér sávval és a felső szárny csúcsa felé fehér petyekkel ... .. 1. nem. **Limenitis** F.
2. A szárnyak feketésbarnák, fehér szalagokkal és foltokkal, hosszúkásak, lekerekítettek ... .. 2. nem. **Neptis** F.
A szárnyak élénk színűek, szélesek, fogazottak, kiszögellők vagy hajlítottak 3
3. A felső szárny gyöngén kiszögellő, az alsó szárny lekerekített, fogazott ... .. 3. nem. **Pyrameis** Hb.

¹⁾ bunos: domb.

- Mindkét szárny kiszögellő és fogazott 4
4. Az alsó szárny kevésbé fogazott, a felső szárny erősebben; belső szegélye csaknem egyenes 4. nem. **Vanessa** F.
Mindkét szárny erősen fogazott, a felső szárny belső szegélye igen hajlított... .. 5
5. Az alsó lapon betűszerű fehér folt van 5. nem. **Polygonia** Hb.
Az alsó lapon kuszált rajzolat van 6
6. A felső szárny kevésbé hajlított, az alsó szárnyon némi kiszögellés van ... .. 6. nem. **Arachnia** Hb.
A szárnyak lekerekítettek, kiszögellés nélkül 7
7. A szárnyak vörössárgák vagy feketésbarnák, fekete vagy rozsdaszínű foltokkal ... .. 7. nem. **Melitaea** F.
A szárnyak vörössárgák vagy barnássárgák, fekete rajzokkal; az alsó szárnyon alul rendszerint ezüst foltok vannak ... .. 8. nem. **Argynnis** F.

1. nem. **Limenitis** F.¹⁾

A felső szárny középsejtje zárt, az alsóé nyitott. A csáp fokozatosan megvastagodott. — A *hernyó* hengeres, hátán végig két sor tompa ágas tüske áll, a fej kéthegyű. A *báb* fején két kis kiemelkedés, hátán baltaszerű púp van. A 9 palaeartikus faj közül hazánkban három honos.

1. Az alsó szárny szegélye előtt vörös félholdak sora áll; az alapszín feketés barna ... .. **Populi** L.
Az alsó szárny szegélye előtt nem állanak vörös félholdak 2
2. A szárnyak kékesfeketék, fehér sávval és a felső szárny közepén fehér petytyel, mindkét szárny szegélyén feketés kék pettyek sora van ... .. **Camilla** Schiff.
A szárnyak feketésbarnák, fehér sávval s a szegélyen két sornyi fekete petty van, a középfolt hiányzik **Sibylla** L

1. **Limenitis Camilla** Schiff²⁾.

(Schiffermiller & Denis), Syst. Verz. d. Schmetterl. der Wiener Gegend p. 182. (1776.); *Lucilla* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. tab. 38. fig. 2.

A szárnyak alapszíne kékesfekete, mindegyikének szegélyén fekete és kék pettyek sora áll. A felső szárnyon tisztán feltűnő középfolt és a csúcsán fehér petty van; közöttük 4—5 fehér folt áll egy sorban. Az alsó szárny közepén kevésbé összefüggő fehér

1) Valamely görög istennő mellékeve.

2) *Camilla*: római női név.

folatok harántos sora jelentkezik. Alsó lapja vörösesbarna, szegélyén egy sornyi fekete petty áll; egyébkint az utóbbi fajéhoz hasonló rajzolattal. Kifeszítve 48—60 mm.

Magyarország középhegységeiben erdőszéleken, virágzó lonczbokrokon, júniustól szeptemberig, helyenkint két ivadékban fordul elő; a II. ivadékú példányok rendszerint kisebbek.

Hernyója zöld, hátán 2 sor vörös tüske, 40—45 mm. hosszú. Tápláló növényei: *Lonicera xylosteum*, *coerulea*, *caprifolium*, *periclymenum* és *tartaricum* (loncz), valamint *Symphoricarpus racemosus*. Pécsent június közepétől július közepéig találták. *Bábj*a barnásszürke, kevés fémes folttal.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.-Ausztria és Karinthia VI. VII., Tirol, Csehország, Bukovina (1 pld.), Románia VII., Bulgária.

Elterjedési köre: Königsbergtől Algirig 55—35° és Párisától Perzsiáig 20—70°.

Adalék Erdély lepke-faunájához.

Irta Dr. Czekelius Dániel.

Legutóbb közölt adalékom Erdély lepke-faunájához (megjelent a „Verhandl. und Mittheil. des siebenbürg. Vereins für Naturwissenschaft.“ 53. kötet 1905; ismertetését lásd „Rovartani Lapok“ 1905. 132. l.) folytatásaként felsorolom ezennel amekesebb fajokat, melyeket az 1904. év folyamán saját magam gyűjtöttem Nagyszeben környékén, valamint azokat is, melyeket *Klement Róbert* fogott Előpatak környékén. Megjegyzendő, hogy van e fajok közt olyan, mely Erdélyből eddigelé még nem volt ismeretes, sőt olyan is, mely egész Magyarország faunájára új.

Argynnis pales Schiff. Fogarasi havasok: Podrág-tó VIII. 10.

Erebia Gorge Esp. Fogarasi havasok: Bulea-tó VIII. 3.

Ochrostigma velitaris Rott. Előpatak,

Drepana binaria Hfn. v. *uncinaria* Bkh. Előpatak.

Bryophila raptricula Hb. Nagyszeben VIII. 11.

Senta maritima Tausch. Nagyszeben VIII. 14.

Petilampa arcuosa Hw. Előpatak.

Acidalia straminata Tr. Előpatak; — *umbellaria* Hb. Előpatak.

- Ephyra linearia* Hb. v. *strabonaria* Hb. Nagyszeben, Előpatak,
Larentia vittata Bkh. Előpatak; — *juniperata* L. Előpatak.
Tephroclystia pusillata F. Kis-Csűr VI. 5.
Biston strataria Hufn. ab. *terrarius* W. Nagyszeben,
Rebelia surientella Brd. Kis-Csűr, Előpatak.
Crambus paludellus Hb. Nagyszeben VIII. 1. — *tristellus* ab.
palecellus Hb. Nagyszeben VIII. 10. IX. 5.
Chilo phragmitellus Hb. Előpatak.
Scirpophaga praelata Sc. Nagyszeben.
Homocosoma binevella Hb. Előpatak.
Heterographis oblitella Z. Nagyszeben VII. 21. VIII. 18.
Pempelia subornatella Dup. Nagyszeben VIII. 18.
Euzophera fuliginosella Hein. Előpatak.
Epischnia prodromella Hb. Előpatak.
Selagia argyrella F. Nagyszeben VIII. 14. Vizakna VIII. 1.
Salebria betulae Goeze. Előpatak; — *facella* Z. Előpatak.
Rhodophaea advenella Zk. Nagyszeben VIII. 11. Előpatak.
Psamotis hyalinalis Hb. Nagyszeben VIII. 20, Vizakna VIII. 10.
 Előpatak VIII. 10.
Pioneer crocealis Hb. Vizakna VIII. 1.; — *ehutalis* Schiff.
 Előpatak.
Pyrausta cespitalis Schiff. ab. *intermedialis* Dup. Nagyszeben
 V. 7, VIII. 14.; — *sanguinalis* L. Nagyszeben VIII. 1.
Platyptilia gonodactyla Schiff. Előpatak.
Pterophorus scarodactylus Hb. Előpatak.
Acalla cristana Előpatak; — *variegana* Schiff. Előpatak; —
quercinana Stett. Nagyszeben (fiatal erdő) VI. 29,
Capna favilaccana Hb. Nagyszeben (fiatal erdő) V. 10. 15.
Cacoecia crataegana Hb. Nagyszeben (öreg hegy) VI. 23.;
 — *rosana* L. Nagyszeben (öreg hegy) VI. 10.
Lozopera francillana F. Előpatak.
Conchylis epilinana Z. Kis-Csűr VI. 5.; — *ciliella* Hb. Viz-
 akna VI. 25.
Eucanthis fulvana F. Nagyszeben (fiatal erdő) VI. 2.
Olethreutis textana H. S. Nagyszeben (fiatal erdő) VI. 18.
Emblema candidulana Nolek. Nagyszeben VI. 9.; — *fulvana*
 Stgh. Szebenhegység (Szeben-patak) VII. 25.; — *similana* Hb.
 Előpatak.
Ancylis uncana Hb. Nagyszeben (fiatal erdő) V. 15.; —
diminutana Hw. Nagyszeben VI. 7.

- Dichrorampha quaestionana* Z. Besztercze VII. 10.; —
acuminatana Z. Nagyszeben (fiatal erdő) VI. 7.
Cerostoma lucella F. Nagyszeben (fiatal erdő) VII. 1.; —
xylostella L. Szebenhegység (Szeben patak) V. 27.
Metzneria lapella L. Előpatak.
Gelechia rhombella Schiff. Nagyszeben VIII. 18.; — *solutella*-
Z. Nagyszeben VIII. 11.; *maculatella* Hb. Előpatak; — *sequax* Hw.
Nagyszeben VIII. 7.; — *triparella* Z. Nagyszeben V. 28.
Tachyptilia populella Cl. Előpatak.
Xystophora unicolorella Dup. Nagyszeben (fiatal erdő) VII. 1.
Anacamptis anthylidella Hb. Nagyszeben VI. 3.; — *vorticella*
Sc. Nagyszeben VI. 9. Besztercze VII. 13.
Pleurota aristella L. Vizakna VII. 18. VIII. 1.
Hyperallia citrinalis Sc. Nagyszeben (fiatal erdő) VII. 1.
Carcina quercana F. Nagyszeben, Előpatak.
Borkhausenia starifrontella Hb. Előpatak.
Epermenia Illigerella Hb. Nagyszeben (Alterberg) VI. 12.; —
chaerophylella Goeze Nagyszeben (fiatal erdő) IV. 26.
Mompha decorella Stph. Előpatak.
Psacaphora Schrankella Hb. Előpatak.
Coleophora ornatipenella Hb. Nagyszeben VI. 3.; — *chlypeiferella*
Hufn. Nagyszeben VIII. 18.; — *fringilella* L. Nagyszeben
(fiatall erdő) V. 28.; — *hemerobiella* Sc. Előpatak; — *lineolea* Hw.
Előpatak; — *mutantella* Mühlig Kis-Csür VI. 5.; — *argentula* Z.
Előpatak
Lithocolletis cramerella F. Nagyszeben (fiatal erdő) V. 1.; —
quinquenotella Frey. Nagyszeben (fiatal erdő) VI. 2.
Opotege auritella Hb. Nagyszeben (fiatal erdő) VI. 18.
Nemophora Schwarzziella Z. Nagyszeben (fiatal erdő) V. 15.

Különfélék.

A rovarok szánalomérzéke. Számtalan kísérlet, melyet az orvosok magasabbrendű állatokkal végeztek, arra enged következtetni, hogy az állatoknak is van érzékük a szerelem, barátság, harag, gyűlölet, odaadás, bátorság, féltékenység, felfang, gyanakodás, sőt a szánalom és rokonszenvezés iránt is. A tudósok eleinte azt hitték, hogy eme felsorolt lelki tulajdonságok iránt csak a magasabbrendű állatoknak van érzékük, mert csak ezeknek van kifejtettebb agyrendszerük. Most egy francia tudós,

G. H. Monod, hosszas kutatások után bebizonyította, hogy ezen legmagasabb fokú szellemi érzék a legalsóbb rendű rovaroknál is tapasztalható. Egy gyíkot porcellánedénybe zárt s csak csótánokat adott neki táplálékkul. A csótánok igen félték a gyíktól s még közeléből is elszaladtak. Majd kis vizes poharat helyeztek az edénybe, melybe a csótánok beleesvén, kettőzött félelemmel iparkodtak onnan kiszabadulni, mert egyrészt félték a megfuladástól, másrészt, hogy a gyík elnyeli őket. Egy alkalommal légy esett az edénybe. Nehány svábbogár azonnal segített ségére indult, de mikor észrevették, hogy nem a saját tarsuk van veszedelemben, azonnal eltávoztak. Mikor pedig a saját fajuk volt veszedelemben, valamennyi segítségére sietett, ami bizonyára a rokonérzésre és szánalomra enged következtetni. Ennél még érdekesebb az az eset, amelyet Wachsmann Ferencz közölt (R. L. 1898. 148. 1.).

A rózsza bifurcációjáról. A *Lorince Allen* nevű rózsán figyeltem meg augusztusban igen érdekes rendellenességet. A rózsátó egyik ágát az *Aphis*-ok annyira ellepték, hogy szívásuk következtében a hajtás nagyon megrövidült; a sűrűn álló levelek az ág hegyén fejlődő virágba ékelődve, azt két részre válsztották. A virág mindkét felében aránylag igen sok volt a porzó és keves a szírom. D. E.

Megeszik-e a madarak a méheket? Csaknem minden méhészeti munkában felemlítenek a méhek ellenségei közt néhány madarat is, mint a vörösbegyét a barázdabillegetőt, a rozsdafarkót és a légykapót. Az ily állítások Rey E. szerint téves megfigyeléseken alapulnak. Hogy gyöngé éneklőmadár mehet fullánkostul elnyelhesen, annélkül, hogy ezért életével lakolna, az szerinte a mesék birodalmába tartozik és végre valahára idején lenne, az ily állításokat a szakművekből kiküszöbölni. Felfogását igazolja Binder J., ki a rajzás alkalmával ismételten megfigyelte, hogy a fecske, a rozsdafark és a légykapó a méhek sokaságán átröpült s azokat megette, de midőn közelebb vizsgálta a dolgot, azt tapasztalta, hogy a rozsdafark és a légykapó csak heréket evett, hogy munkásokat is ennének, azt ő is kétségbe vonja.

A Stephanitis Azaleae Horv. nevű kis reczés poloskát (Tingitida) mutatta be Dr. Horváth Géza a k. m. Természettudományi Társulat állattani szakosztályának 1905. nov. ülésén. Hollandiából kapott számos példányt, a hol a Japánból importált Azaleákban nagy kárt okoznak. Ez az első eset, hogy e rovar, mely eddig kizárólag Japánból volt ismeretes, Európában megjelent és itt szaporodott.

A Magyar Nemzeti Múzeum hangyagyűjteményét ismertette Biró Lajos a k. m. Természettudományi Társulat állattani szakosztályának 1905. októberi szakülésén. A gyűjtemény két része oszlik. Az egyik az eddig hazánkból ismert 72 hangyafajt foglalja magában, melyek számát az előadó újabban a Tenger-melléken felfedezett 4 fajjal gyarapította. A másik a föld minden részéből való mintegy 670 fajt foglalja magában. Azon-

küvül körülbelül 4700 hangya van tudományos feldolgozás alatt. A gyűjteményben Európa után Ausztrália hangyafaunája van a legteljesebben képviselve. Összesen 5200 hangyafaj ismeretes.

Madár mint lepkavadász. Azon számos lepkész. köztük *Aigner* barátom által is vallott nézet, hogy a madarak a lepkéket röptükben nem igen bántják, némileg megezáfólast nyer az általam 1905. évi június elején észlelt következő jelenség által: Az említett év tavaszán és nyarán Péczel és Isaszegh környékén rendkívül sok volt az *Agrotis obscura* és *Agrotis Triticici*. Ahová az ember lépett vagy nyúlt, lépten-nyomon találkozott velük; minden helyről, mely nekik a napfény ellen csak némi menedéket is nyújthatott, egy-két példány fel volt riasztható. A háztól, a melyben nyaraltam, nem messze állott egy léczkerítés, melyen madárcák nyugtalanul esicsereszve tanyáztak és minduntalan felrepültek, mindannyiszor neki mentek a ház falának, onnét pedig visszarepültek a kerítésre, vagy a közelben álló fák és bokrokra. A madarak ezen szokatlan élénksége feltűnt nekem s utána járva, azt tapasztaltam, hogy a háznak árnyékban lévő oldalán, különösen pedig az eresz alatt, a fent nevezett éjjeli pillékből igen sok húzódott meg, a melyek különböző behatások, különösen pedig a nap és árnyék-viszonyok változásai folytán megzavarva, meglehetősen gyakran felröppentek s amint helyüket elhagyták és magukat repülés által elárulták, nyomban utánuk termettek a közelben mindössze 9—10 méter távolságban reájuk leselkedő madarak s őket röptükben elkapkodva, diadalmasan előbbeni helyükre viték, ahol azután vig lakmározást folytattak. Ezen játék tartott majdnem az egész délelőttön át, addig t. i. míg a ház ezen oldala nap alá nem került és a lepkék ismét más, alkalmasabb rejtekhelyre nem távoztak. Későbbi utánjárásom által sikerült megállapítanom, hogy az ügyes lepkész a nálunk nem ritka *Muscaicapa grisola* L. volt. Ulbrich Ede.

Lycaena Icarus és a pók. 1904. június 3-án találtam az *Astragalus contortuplicatus* on a *Lycaena Icarus* t egy pók karmai között, mely a lepkét oly erősen tartotta, hogy szabadulni nem tudott. A lepke a szárnyát egyenesen tartotta, de mintha meglelt volna benuva, tehetetlenül tűrte a pók szívását, mely a szárnynak és tornak egy részét sarlóival fogta. Érdekes látvány volt a pók első támadása a lepke ellen. Először a potroh elejét sebesítette meg, azután gyorsan helyet változtatván a tort és a szárnyat csípte meg. A lepke kezdetben alig vergődött, úgy látszik, a váratlan és heves támadás csaknem megbénította. Később emelkedni igyekezett, de a pók a tort és szárnyat eleresztette és újból a potrohba harapott bele. Ez használt, mert a lepke azután legfeljebb csápjait mozgatta. A lepke a póktól való megszabadulása után nem röpiült és szárnyait alig mozgathatta. Míg a támadást, s az óriási ügyességet, melylyel a pók a gyors röptű pillangót elfogta bámultam, a pók elmenekült s így sajnálatomra faját nem állapíthattam meg.

Az *Ephestia Kühniella* Z.-t, mely a malmokban nagy kárt szokott okozni, újabban Washburn F. L. behatóan tanulmányozta. Védekezésül ajánlja a zsákok, gépek és malomhelyiségek gyakori és alapos fertőtlenítését, még pedig szénkénegezés és hideg levegő behatása által. A szénkénegezés által IC_2 : 10,000 köbméter levegő behatására 42 óra alatt elpusztultak a hernyók és molyok; 1 : 5000 behatása mellett a nagy zsákrakások közepén levő hernyók 24 óra alatt elpusztultak, de a peték nem. A hideg levegő ($+ 3-5^0$) $6\frac{1}{2}$ nap alatt megölte a petéket, lárvákat, bábokat és molyokat.

Irodalom.

Schilsky, J., Die Käfer Europa's. (Küster & Kraatz, Heft 42, Nürnberg, 1906.)

Ez a füzet is száz bogárfaj részletes leírását tartalmazza, légnagyobb részük (74) az *Apion* genusra, a többi pedig az *Apoderus*, *Rhynchites*, *Bytiscus*, *Attelabus*, *Euscelus*, *Euops*, *Spermophagus*, *Bruchidius*, *Dasytes* és *Haploenemus* nemekre esik. Faunaterületünkől is több faj van felemlítve, így *A. austriacum* Wagn. (Fertőtó, Erdély), *transsylvanicum* Schilsky n. sp. (Várhegy Marosvásárhely mellett), *monticola* Schilsky n. sp. (Bosznia: Klekovača), *hungaricum* Desbr. (Magyarország, Hercegovina), *aeneomicans* Wenck. (Dél-Magyarország), *melancholicum* Wenck. (Erdély, Bosznia; faunánkra új), *punctirostre* Gyllh. (Magyar- és Horvátország), *Superavalli* Boh. (Magyarország és Bosznia) és *amethystinum* Mill. (Aés). A *Rhynchites*-félék nemeiből leírt fajok többnyire keletázsiaiak (Japán). Csiki Ernő.

Csiki Ernő, Magyarország bogárfaunája. Vezérfonal a magyar szent korona országainak területén előforduló bogarak megismerésére. I. kötet, 2. füzet. (81—160. l., 13 szövegközi rajzzal. Budapest, 1906. III. 31)

A R. L. múlt évi XII. kötetének 127. lapján ismertetett munkának a napokban jelent meg a 2. füzet, melyben „A bogarak rendszertani beosztása“ című fejezettel az általános rész befejezést nyert. Az általános részben tárgyaltak könnyebb fellekeresésére szolgál az azt bezáró tárgymutató. A tüzetes részben az alrendek jellemzése és meghatározó kulcsa után az első alrend, az Adephagák és faunánkban képviselt egyetlen haduk, a Caraboideák jellemzését találjuk. A Caraboideák 7 családjának meghatározó kulcsát megfelelő rajzok világítják meg. Az első bogáreszalád, mely tárgyalásra került, a *Cicindelidae* család, melyet hazánkban egyetlen nem, a *Cicindela* genus képviseli. A fajok

meghatározó kulesa nemesak a fontosabb tulajdonságokat sorolja fel, hanem magába foglalja a fajok és fajváltozatok rövid diagnosizát is. A *Cicindela hybrida* 1 inn. szép iboíyakék alakja az *ab. jodina* nevet nyerte. A futóbogarak (*Carabidae*) családjának jellemzését az alsóaladok meghatározó kulesa követi. Az első alsóaladot nálunk 7 nemzetség és az első nemzetséget 4 nem képviseli, melyek közül ez a füzet a *Calosoma*, *Procerus* és *Carabus* nemet tárgyalja, utóbbi nem fajainak meghatározó kulesából néhány faj a következő füzetre maradt. A bábrablók közül a *Calosoma* (*Callisphaena*) *reticulatum* F. faunánkra új, első példányait Chinorányi Ede gyűjtötte a Vértesben. A *Carabus* nem reviziója sok érdekeset hozott, sok synonymiai kérdés tisztázást nyert, különösen a sok színeltérés összevonása után szerző a főszűlyt arra fektette, hogy a lokális fajváltozatokat megállapíthassa. Ebben a füzetben a következő új fajváltozatok leírását (latin diagnosisuk jegyzet alakjában) találjuk. *C. violaceus* var. *rákosiensis* a Rákos-ról, *C. planicollis* var. *Verac* a Fogarasi havasok és a Bucsecsről, *C. auronitens* var. *Escheri* ab. *funestus* a délerdély havasokról, *C. cancellatus* var. *tibiscinus* a Nagy Alföldről, különösen a Tisza vidékéről, var. *ungensis* az ungmegyei Kárpátokból, *C. Parreyssi* var. *Padewiethi* a Velebitből, *C. Scheidleri* var. *distinguendus* a Rákosról és a Szent-Endrei szigetről, var. *palchellus* a nyitra megyei Tavarnokról, var. *juvendus* a budai és pilisi hegységéből, var. *pannonicus* a Dunántúl keleti sík területéről, *C. Hampei* var. *validus* Nagyágról, var. *dacicus* a Szamos völgyéből, var. *diffinis* Kolozsvármegyéből, var. *eximius* Nagyváradról és var. *zilahiensis* Zilah környékéről. Azonkívül a *C. Parreyssi* boszniai alakja, a var. *Ganglbaueri* Apfb. 1890 (nec Reitter 1888, nec Starck 1894), mivel ez a név már előbb más futóbogárra alkalmaztatott, az új *planinaecola* nevet kapta. A mint már ezekből is látjuk, a füzet sok érdekeset is tartalmaz, de eltekintve ettől, ez az első ily irányú munka faunánk bogárvilágának teljes képét tárja a vizsgáló elé és a mi fő, magyar nyelven!

„ROVARTANI LAPOK“

XIII. Band. 4. Heft. April 1906.

S. 69. **L. v. Aigner-Ábafi:** *Neue Falterformen aus Ungarn.* Nach einer kurzen Einleitung über die Wichtigkeit des Studiums der Schmetterlingsvarietäten beschreibt Verfasser die in seinem Besitze befindlichen Formen, die wir bereits (R. L. 1905 p. 152) namhaft gemacht haben (Siehe auch: Entom. Zeitschrift, Guben XIX. p. 207).

S. 74. **Th. Uhryk:** *Beitrag zur Schmetterlingsfauna von Ungarn.* Verfasser hat in der Umgebung von Budapest folgende Varietäten beobachtet: *Caradrina quadripunctata* v. *leucoptera*, *Eublemma arcuina* v. *argillacea* und v. *blandula*, *Zygaena Scabiosae* ab. *divisa*, *Z. punctum* v. *dystrepta*, *Z. Achilleae* v. *arragonesis* und ab. *confluens*, sowie *Z. Metiloti* v. *confusa*.

S. 76. **E. Csiki:** *Die Borkenkäfer Ungarns II.* Die 2. Fortsetzung der Arbeit enthält die Bestimmungstabelle der zwei Borkenkäferfamilien *Ipidae* und *Platypodidae*. Die erste Familie (*Ipidae*) wird charakterisiert und die hierher gehörigen vier Tribus auseinandergelassen. Der Beschreibung des ersten Tribus (*Eccoptogastrini*) und deren einzigen Gattung *Eccoptogaster* folgt die Bestimmungstabelle der hierher gehörigen Arten, deren ausführliche Behandlung aber erst in der nächsten Fortsetzung beginnen wird.

S. 80. **L. v. Aigner-Abafi:** *Die Tagfalter Ungarns. XI.* *Apatura Iliä* in Ungarn nur stellenweise häufig, im Süden vermutlich in 2 Generationen; ab. *Iliades* sehr selten, die ab. et var. *Clytie* substituiert häufig die Stammform, darunter sehr selten die ab. *astasioides*, var. *rubescens* (v. *dilutior*) und die ganz lichte var. *Eos*; im Süden erscheint v. *Metis* häufiger und wohl auch v. *Bunea*. *Limenitis Camilla* kommt in 2 Generationen vor.

S. 83. **Dr. D. Czekelius:** *Beitrag zur Lepidopterenfauna Siebenbürgens.* Verfasser zählt die 1904 beobachteten, für das Gebiet teilweise neuen Arten auf.

Kleinere Mitteilungen.

S. 85. *Mitleid bei Insekten* nach den Beobachtungen von Monod.

S. 86. D. E.: Bifurcation der Rosen, verursacht durch eine *Aphis*-Art.

S. 86. *Fressen die Vögel die Bienen?* nach einer Beobachtung von E. Rey.

S. 86. *Stephanitis Azaleae*, diese Hemiptere legte der Autor Dr. G. Horváth in der ung. Naturwiss. Gesellschaft vor u. z. aus Holland, wohin sie aus Japan eingeschleppt worden ist. In Japan ist sie den Azaleen sehr schädlich.

S. 96. *Über die Ameisensammlung* des Ung. National-Museums hielt L. Biró in der Ung. Naturwiss. Gesellschaft einen Vortrag. Die Sammlung enthält: a) 72 ungarische Arten, wozu 4 neue hinzukommen, die Verfasser an der Adria entdeckt hat; b) 670 Arten aus allen Weltteilen. Ausserdem sind noch ca. 4700 Exemplare aufzuarbeiten.

87. E. Ulbrich: *Vögel als Schmetterlingsjäger*. Verfasser beobachtete in der Umgebung von Budapest *Muscicapa grisola*, welche die von den Wänden abfliegenden massenhaften *Agrotis obscura* und *A. Tritici* abfingen und verzehrten.

S. 87. D. E.: *Lycaena Icarus*. Verfasser beobachtete eine Spinne, die den kleinen Falter abgefangen hatte und beschreibt den ganzen Vorgang.

S. 88. *Ephestia Kühniella*. Bekämpfung. Nach F. L. Washburn.

Literatur:

Schilsky J. Die Käfer Europas. Heft 42. Besprochen von E. Csiki.

Csiki E. Die Käferfauna Ungarns (in ungarischer Sprache). I. Heft 2.

Entomologiai művek.

Általános. *A Magyar Birodalom Állatvilága.* (Fauna Regni Hungariae). III. kötet. Arthropoda. Kiadja a k. m. Természettudományi Társulaa. Ára 35 kor., társulati tagoknak 20 kor. — *Kárpáti E.* Állatmuzeum, utasítás állatok ö mesérés eltartására, és csontvázak készítésére, kkal koj ábrá A kis 40 fill. s — *Bein ro K.* — kitvargyűjtő. Utasítás a kiválóbb rovarok megismerésére é g. yűjtésére 2 kor. — *Szekeeres F. Ö.* A rovargyűjtő 1 kor. 60 fill. — *Lejtényi S.* Rovargyűjtő. Segédkönyv a középiskolai ifjuság számára, kötve 1 kor. — *Kriesch J.* A rovarok világa. 16 ábrával 80 fill. — *Kirándulók* zsebkönyve. 70 rajzzal, kötve 3 kor. 50 fill. — *Dr. Lendl A.* Rövid útmutatás természetrajzi gyűjtemények konzerválásához 80 fill. — *Dr. Daday J.* Rovartani műszótár 1 kor. 60 fill. — *Hoffer,* Praxis der Insektenkunde. 3 kor. — *Kolbe,* Einführung in die Kenntniss der Insekten 17 kor.

Hymenoptera. *Mocsáry S.* A magyar fauna lémdarazsai 2 kor. 40 fill. A magyar fauna másnejti darazsai 2 táblával 1 kor. 20 fill. Adatok Magyarországnak fürkészn darazsainak ismeretéhez L. 1 kor. 20 fill. Földünk lémdarazsainak magánrajza. 40 kor.

Lepidoptera. *Bein K.* A kis lepkegyűjtő. A lepkék ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *A. Aigner L.* A lepkészet története Magyarországon 3 kor. — *Aigner-Pável-Uhryk,* Magyarországn lepkéinek jegyzéke 5 kor. — *Berge,* Schmetterlingsbuch 8. Aufl. 1300 Abb. auf 50 farb. Tafeln 25 kor. 20 fill. — *Hofmann,* Die Gross-Schmetterlinge Europas 2. Aufl. 2000 Abb auf 71 farb. Tafeln 30 kor. Die Raupen der Gross-Schmetterlinge Europas 1900 Abb. auf 50 Tafeln 30 kor.

Diptera. *Tömösváry Ö.* Egy tömegesen tenyésző légyfaj az Alsó-Duna mellékeiről 3 tábl. 60 fill. — *Kertész K.* Catalogus Tabanidatum orbis terrarum universi 6 kor.

Coleoptera. *Török P.* Bogár-határozó 2 kor. 80 fill. — *Bein K.* A kis bogárgyűjtő. A bogarak ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *Calwer,* Käferbuch 5. Aufl. mit 48 color. Tafeln 24 kor. — *Seidlitz,* Fauna Transsylvanica 12 kor.

Hemiptera. *Dr. Horváth G.,* Adatok a hazai félrópök ismertetéhez 40 fill. A magyarországi Psyllidákról 40 fill. Az Eremocoris-fajok magánrajza. 2 tábl. 60 fill.

Orthoptera, Pseudoneuroptera és Neuroptera. *Pungur Gy.* A magyarországi tücsökfélék természetrajza 6 tábl. 5 kor. — *Kohaut R.* Magyarország szitakötő-féléi. 3 színes tábl. 2 kor. 60 fill.

Myriopoda. *Dr. Daday J.* A magyarországi Myriopodák magánrajza 4 táblával 4 kor.

Arachnoidea. *Dr. hyzer K.* és *Kulezynski L.* Araneae Hungaria 3 kötet 24 kor. — *Herman O.,* Magyarország pókfaunája 3 kötet, csak 2—3. kötet kapható 16 kor. — *Dr. Lendl A.* A pókok, különösen a kerekháló-pókok természetes osztályozása 1 kor. — *Karpeles E.* Adalék Magyarország atkafaunájához. 8 táblával 2 kor.

Crustacea: *Dr. Daday J.* A Magyarországnban eddig talált szabadon élő evezőlábú rákok magánrajza. 4 tábl. 3 kor. A magyarországi Branchipus fajok átnézete. 1 kor. A magyarországi Diaptomus-fajok átnézete 1 kor.

Magyarország bogárfaunája.

Vezérfonal a magyar szent korona országainak területén előforduló bogarak megismerésére.

*

IRTA

OSIKI ERNŐ

A Magyar Nemzeti Múzeum segédőre.

*

A három kötetes munka **első** kötete a bevezető morphologiai részen kívül a Caraboideákat és Staphyloinoideákat, a **második** kötet a Palpicorniákat, Diversicorniákat és a Heteromerákat, a **harmadik** kötet pedig a Phytophaga, Rhynchophora és Lamellicornia család sorozatokat fogja tartalmazni.

A munka 5 íves füzetekben jelenik meg egy-egy füzet előfizetési ára 2 korona, bolti ára 2 kor. 40 fill.

Megjelent az I. kötet első és második füzete.

Előjegyzések és előfizetések a szerző czimére (Budapest, VIII., Nemzeti Múzeum) küldendők.

Kot. 13 fuzet 4

1906: apr.

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

3 9088 01427 0680